

Datum   Onderwerp
27 november 2019   Duurzame energie mét en vóór Gelderlanders

Aan Gedeputeerde Staten van Gelderland,

De laatste GEA-monitor laat zien dat de CO₂ uitstoot niet echt is gedaald sinds 2013. Om de klimaatdoelen in 2030 te halen is het nodig om vooral veel energie te besparen, uitstoot van broeikasgassen terug te dringen en veel meer wind- en zonnestroom op te wekken. De PRO waardeert de inzet van de provincie binnen de regionale energiestrategieën en het voornemen om een intensiveringspakket te maken om zo de doelen in 2030 te halen¹. Om goede plekken voor windmolens en zonneparken te vinden gebruikt de provincie de regionale energiestrategie (RES) en de ZonneWIJzer. De RES wordt ook gebruikt om inwoners mee te laten denken over de plek van windmolens en zonneparken. De hoop is dat daardoor meer mensen betrokken worden bij de energietransitie. Tegelijk merkt de PRO op dat met de huidige technisch-bestuurlijke aanpak de doelen niet gehaald gaan worden. De meeste inwoners van Gelderland worden en voelen zich niet echt betrokken en worden straks verrast met nieuwe plannen voor windmolens en zonneparken. Meepraten is niet genoeg: inwoners – zowel vermogenden als minder vermogenden - moeten (mede)eigenaar kunnen zijn van de lasten én de lusten.

Volgens de raad heeft de provincie de verantwoordelijkheid om als versneller en inspirator op te treden om dat gedeeld eigenaarschap te organiseren en mogelijk te maken. Voor de korte termijn adviseren wij de provincie daarom nieuwe instrumenten in te zetten en alternatieven te bieden voor écht eigenaarschap en een aantrekkelijk toekomstperspectief te maken voor zowel het Gelderse landschap als onze inwoners.

Voor de lange termijn adviseert de PRO om te werken aan een systeemverandering van onze manier van leven. Het PAS-arrest, de biodiversiteitscrisis en de dreiging van klimaatverandering geven aan dat er meer aan de hand is dan met techniek opgelost kan worden. De raad begrijpt dat deze grote veranderingen niet door de provincie alleen geregeld kunnen worden. De provincie kan hier wel als versneller en inspirator het *voortouw* nemen en haar partners en de inwoners van Gelderland daar actief bij betrekken. Juist voor de

---

¹ Statenbrief 18 september 2019 'Doorrekening energiedoelstelling 2030'

lange termijn kunnen doelstellingen voor de energietransitie gekoppeld worden aan andere ambities van de Omgevingsvisie voor 2050, zoals klimaatadaptatie, verstedelijking & mobiliteit, biodiversiteit en circulaire economie. Ook hierbij geldt: alle energie die niet gebruikt wordt en alle CO₂ die niet uitgestoten wordt scheelt nieuwe opwek. Dat betekent dat er veel meer concrete prikkels moeten komen voor het besparen van energie en CO₂ uitstoot in alle sectoren van de maatschappij.

Ons advies:

1. *Organiseer de energietransitie vanuit een versnellende en inspirerende provinciale rol, en bedenken andere spelregels.*
2. *Maak een aantrekkelijk vooruitzicht voor inwoners; organiseer inwoners en versterk de lokale democratie.*
3. *Zorg dat de energietransitie een hefboom is voor verbeteringen van onze leefomgeving.*
4. *Zorg voor meer handelingsperspectief en kennis voor bedrijven en bewoners.*

1. Organiseer de energietransitie vanuit een versnellende en inspirerende provinciale rol...

De raad waardeert het dat de provincie als gelijkwaardige partner aan tafel zit bij de RES. Toch zal het faciliteren van de RES niet genoeg zijn om de doelen in 2030 en 2050 te halen. De vorige collegeperiode maakt ook duidelijk dat het faciliteren van initiatieven uit de samenleving niet genoeg is. Daarnaast zijn er verschillen in de opwekpotentie tussen gemeenten waardoor er ongelijke situaties ontstaan tussen stad en land.

Thema's zoals grootschalige opwek met wind en geothermie zijn van bovenregionaal belang en vragen om een zelfverzekerde provincie. Deze RES-overstijgende belangen vragen om een actieve provincie die ervoor zorgt dat de vergunningen voor deze grootschalige windlocaties in 2025 afgerond zijn. Hiermee bedoelt de raad dat de provincie tijdig en in samenspraak met iedere RES aan de slag moet met de voorbereiding voor een inpassingsplan vanuit haar bovenregionale verantwoordelijkheid. Bij deze situaties wil de raad de provincie meegeven om altijd te zorgen voor een eerlijke verdeling van de lusten en de lasten, zeker als de regio's ervoor kiezen om een aantal forse concentratiegebieden te benoemen voor windenergie. Regio's die minder kunnen betekenen voor energietransitie kunnen op een andere manier bijdragen aan het terugbrengen van de CO₂ uitstoot, bijvoorbeeld door het aanplanten van loofbossen voor de circulaire economie. Geothermie is een nieuwe vorm van energie, die potentieel grote risico's met zich meebrengt vanwege de diepe boringen door bodemlagen. Juist daarom ziet de Raad een belangrijke rol voor de provincie weggelegd om enerzijds te participeren in een verantwoorde doorontwikkeling van geothermie en anderzijds als publiek partner de brede maatschappelijke belangen te borgen.

... en bedenk andere spelregels

Vergunningaanvragen voor windmolens en zonneparken duren lang² en 2030 komt snel dichtbij. Het is dus belangrijk om de huidige organisatie en de spelregels van de energietransitie goed te bekijken. Daarbij horen allereerst spelregels voor het besparen van energieverbruik en CO₂ uitstoot. Zorg voor prikkels in de markt die leiden tot verminderen van energieverbruik en CO₂-uitstoot, bijvoorbeeld door technieken die geen CO₂ uitstoten of zelfs onttrekken te belonen. Het grootste energieverbruik in Gelderland komt vanuit de gebouwde omgeving en verkeer en vervoer, dus het ligt voor de hand om verstedelijking en mobiliteit heel goed op elkaar af te stemmen, zodat er minder vervoersbewegingen nodig zijn (zie ook ons advies over [Verstedelijking](#)). Dit kan de provincie regelen via de nieuwe Omgevingsverordening³.

Daarnaast zal het nodig zijn om andere spelregels te formuleren of om spelregels te schrappen. De raad vraagt daarbij om steeds naar alle doelen van de Omgevingsvisie te kijken en niet alleen naar de sectorale doelen van de energietransitie. Veel wordt ook door de markt opgepakt, zoals de [Gedragscode zon op land](#) die door de sector⁴ geformuleerd is.

Voor de gebouwde omgeving zijn warmtenetten een manier om gasloos en betaalbaar te verwarmen. De provincie kan een belangrijke rol spelen in collectieve warmtevoorzieningen. Daarbij zijn wel meerdere aandachtspunten van belang: duurzaamheid van de energiebron, toepassing van reststromen, flexibiliteit met meerdere bronnen om afhankelijkheid te voorkomen, het minimaliseren van transportverliezen, zeggenschap en betrokkenheid van inwoners bij de tariefstelling, en voor transparantie en organisatie op wijkniveau of groter (via het Deense model of via open warmtenetten). Om deze kwaliteiten te borgen is een publieke betrokkenheid aan te bevelen: de provincie als duurzame ondernemer met als oogmerk maatschappelijk resultaat.

Voor de *langere termijn* is het noodzakelijk om het bestaande systeem van overheid en markt te blijven evalueren en waar nodig bij te stellen. Als voorbeeld: nu legt de provincie zichzelf (samen met andere partners in het GEA) doelen op voor het opwekken van hernieuwbare energie terwijl de provincie momenteel geen energiebedrijf is. Een logische rol van de provincie zou zijn om nieuwe spelregels te maken zodat energiebedrijven in 2030 70% hernieuwbare elektriciteit opwekken. Voor de jaren tot 2030 kunnen tussendoelen bedacht worden zodat energiebedrijven weten waar ze aan toe zijn. De Gelderse Omgevingsdiensten kunnen controleren of de doelen gehaald worden, zoals ze dat nu ook doen voor de Wet Milieubeheer. Dit voorbeeld is verder uitgewerkt in het [onderzoek](#) van Matt Mininberg onder de noemer *Target Compliance Market* (zie [samenvatting](#)). Bij het herzien van bestaande regels of het maken van nieuwe spelregels vraagt de raad aandacht voor het beoogde effect van deze regels: een aantrekkelijk vooruitzicht voor bedrijven, bewoners, dieren & planten en landschap.

---

² Gemiddeld ruim 4,5 jaar ([onderzoek Matijssen](#))

³ Zie ook het [advies](#) van de Rekenkamer Oost-Nederland (2018)

⁴ Holland Solar in samenwerking met maatschappelijke organisaties

2. Maak een aantrekkelijk vooruitzicht voor inwoners, organiseer inwoners en versterk democratie

Betrokkenheid bij de energietransitie betekent dat iedereen écht mee kan doen en zich eigenaar kan voelen. Binnen de RES worden nu vooral overheden betrokken. Daarnaast zijn in wisselende mate belangengroepen en energiecoöperaties uitgenodigd, die kampen met overbelasting als gevolg van de bestuurlijke drukte rond RESsen. De meeste burgers blijven buiten beeld. Ze bouwen zo ook geen kennis op over het klimaatprobleem en de energietransitie. Uit onderzoek weten we dat windparken met eigenaarschap van burgers aantoonbaar sneller vergund worden (zie [onderzoek Matijssen](#)). Dit komt omdat de lusten en lasten eerlijk verdeeld worden. Als de energietransitie inwoners en bedrijven iets oplevert dan is dat een aantrekkelijk vooruitzicht. Ons advies is om bij iedere energieontwikkeling de bijdrage aan de omgeving en inwoners te verplichten. Het omgevingsfonds van burgercoöperaties als Windpark Nijmegen-Betuwe of Spinderwind Tilburg is een goede start. *Community Benefit Agreements* zijn ook een mooi buitenlands voorbeeld (zie aanbeveling 4 [onderzoek Mininberg](#)). In het Klimaatakkoord staat een doel van 50% lokale participatie en de provincie moet samen met het Rijk die 50% (financiële) participatie mogelijk maken, ook voor mensen met minder financiële middelen. De provincie kan kaders stellen voor burgerbetrokkenheid in proces, in eigendom en in versterking voor de omgeving.

De Raad vindt dat eigenaarschap actief georganiseerd moet worden en niet alleen op de schouders van vrijwilligers van energiecoöperaties terecht mag komen. Dit kan de provincie koppelen aan de broodnodige organisatie van de *warmtetransitie*. Samen met gemeenten en de netbeheerder kan de provincie energieverenigingen organiseren in wijken en dorpen en (financieel) mogelijk maken. Deze kunnen gefaciliteerd worden door de Versnellingsteams die de provincie voor ogen heeft. Lokale energieverenigingen zouden georganiseerd kunnen worden in de vorm van energiecoöperaties, energiedienstenbedrijven zoals de Betuwse Energie Samenwerking (BES) of *Consumer Choice Aggregation* (CCA, zie [aanbevelingen](#) onderzoek Mininberg). Deze energieverenigingen worden bestuurd door lokaal gekozen inwoners. Zo kan de lokale democratie versterkt worden. Ook kunnen deze huisgebonden verenigingen een rol spelen binnen de RES zodat beslissingen op het juiste schaalniveau genomen worden. Deze vorm van verenigen heeft een aantal voordelen:

- De energievereniging wordt in eerste instantie gekoppeld aan de noodzakelijke organisatie van de warmtetransitie, zowel in het kader van de organisatie als van de infrastructuur. Lichtend voorbeeld is het Deense model, waarbij warmtebedrijven in handen zijn van consumenten, omdat warmte in Denemarken een 'natuurlijk monopolie' is en er passende regels voor gemaakt zijn.
- Huishoudens kunnen gezamenlijke oplossingen bedenken zodat niet ieder huishouden zelf oplossingen moet bedenken. Daarnaast zijn gezamenlijke oplossingen vaak goedkoper en beter (efficiënter). Stuur daarom op schaalvoordelen, zeker in het geval van de warmtetransitie. Ook helpen gezamenlijke oplossingen om de onzekerheid waar inwoners nu mee zitten te verminderen (bv. "Moet ik mijn CV-ketel nu vervangen? We moeten toch van het gas af?")

- Ze kunnen gezamenlijk onderhandelen met energiebedrijven en zo sterker staan in onderhandelingen met de markt. Ook kunnen ze zelf kiezen met welk energiebedrijf ze in zee gaan, bijvoorbeeld met lokale energiecoöperaties die lokaal energie opwekken.
- De energievereniging kan namens huishoudens oplossingen aanbieden aan de netbeheerder voor het opvangen van pieken en dalen op het elektriciteitsnet (als *aggregator*).
- Deze verenigingen kunnen daarnaast een belangrijke rol spelen in het verspreiden en vermeerderen van kennis over de energietransitie in de praktijk.

De raad ziet nog een aandachtspunt: gemeenten en regio's werken hard aan de energietransitie. Omdat dit alleen maar meer werk wordt is het nodig dat gemeenten meer mensen en middelen krijgen om een duurzame dialoog op te bouwen met inwoners en raadsleden. De raad juicht de voorgestelde Versnellingsteams toe, maar vraagt om die voor alle wijken in Gelderland in te zetten.

3. Zorg dat de energietransitie een hefboom is voor verbeteringen van onze leefomgeving

Er zijn zorgen over de aantasting van het Gelderse landschap door nieuwe energie-installaties zoals zonneparken en windturbines. Dit zorgt voor terechte angst bij inwoners en organisaties, want blijft het wel een waardevol landschap? Tegelijkertijd weten we dat ons landschap constant verandert en zal blijven veranderen. Onderzoek wijst uit dat de weerstand tegen windparken na installatie afneemt, zeker als omwonenden eigenaar zijn en kunnen delen in de lusten van het windpark. Daarbij is het de uitdaging om voor nieuwe ruimtelijke kwaliteiten te zorgen. Panorama Nederland, [Via Parijs](#) en ook Panorama Gelderland geven inspirerende voorbeelden voor de toekomstige ruimtelijke kwaliteit van het landschap na de energietransitie. De raad ziet daarbij een belangrijke rol weggelegd voor de provincie als hoeder van de kernkwaliteiten van het Gelders landschap. Duidelijke en juiste spelregels kunnen ervoor zorgen dat het Gelders landschap juist mooier en rijker wordt door de energietransitie (biodiversiteit). Deze kaders moeten worden geborgd in het omgevingsbeleid.

Wij missen tot op heden sturing op dubbel ruimtegebruik (zie ook [advies](#) PBL). De Raad verwacht dat er combinaties mogelijk zijn zoals zonnepanelen boven de uitloop van pluimvee; zonnepanelen gecombineerd met waterberging, wind gecombineerd met water- en/ of natuuropgaven, zonnepanelen op parkeerterreinen, enz. In relatie tot de zonneladder zou hierop gestuurd kunnen worden. Daarbij dienen de regels die de combinaties nu nog belemmeren aangepast te worden zodat er een positieve prikkel ontstaat.

Daarbij vraagt de raad aandacht voor het koppelen van de energietransitie aan andere opgaven zoals klimaatadaptatie, biodiversiteit en een aantrekkelijk landschap (vestingsklimaat). Regionaal zullen er voor klimaatadaptatie vele initiatieven uitgewerkt worden, van klimaatbuffers, groene gebouwen tot waterbassins en andere. Klimaatlandschappen van de toekomst bieden ruimte voor zowel adaptatie aan klimaatverandering als aan duurzame opwek en besparing van energieverbruik. De RES kan de start zijn

voor regionale omgevingsvisies in relatie tot de Omgevingsagenda's en de Regionale Adaptatie Strategieën die momenteel ook opgesteld worden. Zo kunnen integrale plannen zorgen voor een aantrekkelijk toekomstbeeld voor 2050 waarin duidelijk wordt dat de leefomgeving mooier wordt en het de economie ook ten goede komt. Denk daarbij aan groene werkgelegenheid, toerisme en het herinvesteren van geld uit energieproductie in de regio. In die visie is het belangrijk om telkens de energietransitie in relatie tot de totale CO₂ uitstoot te bezien. Want alle CO₂ die niet uitgestoten wordt hoeft niet gecompenseerd te worden. Zo kan de aanplant van nieuwe loofbossen leiden tot nieuwe grondstoffen voor de circulaire economie.

4. Zorg voor meer handelingsperspectief en kennis voor bedrijven en bewoners

Tot slot vraagt de raad aandacht voor kennis en handelingsperspectief voor bedrijven en bewoners. Want alleen vanuit een gezamenlijke kennisbasis kan een gezamenlijke aanpak gestart worden. De huidige opvattingen van bedrijven, burgers en raadsleden op CO₂-reductie en energietransitie laten zien dat de prestaties van Nederland op dit vlak overschat worden. Daarnaast is er ook een heel kleine groep die het klimaatprobleem en de noodzaak van energietransitie ontkent of vindt dat het niet belangrijk is. De provincie kan samen met bedrijfsleven en partners zorgen voor de juiste kennis over het klimaatprobleem en de kansen en mogelijkheden van de energietransitie. Bijvoorbeeld via het GEA, maar ook via bedrijven, scholen en energieverenigingen. Dit geldt zowel voor jong als oud. In het verlengde van een betere kennis over klimaat en energie is het noodzakelijk actief te werken aan handelingsperspectief van inwoners en bedrijven. Wat kan een bedrijf of een burger doen? En moet de burger beloond of gedwongen worden duurzamere keuzes te maken? Hoe kunnen bedrijven, woningeigenaren en woningcorporaties in staat gesteld worden om hun huizen en bedrijven te verduurzamen? De provincie heeft de mogelijkheden en de middelen om de samenleving te ondersteunen tijdens de energietransitie. Dat kan via verleiden en via financiële prikkels, maar ook door het wegnemen van hobbels voor inwoners en bedrijven (ontzorgen). De energietransitie gaat over het opwekken van hernieuwbare energie, maar ook over besparen: met slimme combinaties van wonen, werken en duurzame (fiets)mobilititeit kan veel CO₂-uitstoot voorkomen worden. De RES zou daarmee prima gecombineerd kunnen worden, net als met de andere processen van het (provinciale) omgevingsbeleid, zodat er met een brede blik naar de omgeving gekeken wordt en Gelderland duurzamer en mooier wordt.

De PRO,

Jeroen Staatsen

Voorzitter

Paul Rijzinga

Secretaris

